

HVAD ER SANDPLAYTERAPI? Cand. Psych. Mariane Molbech

I denne artikel fortælles der om den form for Sandplayterapi, som blev udviklet i 50'erne af den schweiziske terapeut Dora Kalff, byggende på jungiansk tradition og teori. Man kan også læse om de overordnede forskelle på Sandplayterapi og de øvrige sandkasseterapimetoder, ligesom der vil være overvejelser om effektmålinger og anvendelighed.

Denne form for Sandplayterapi danner det praktiske, metodiske og teoretiske grundlag for undervisningen på Dansk Sandplay Institut.

Begrebet Sandplayterapi dækker faktisk og lidt ukorrekt over en lang række terapeutiske metoder med tilhørende teorier – selvom fællestrækket ved de forskellige tilgange til metoden er sandkasser og mange små figurer.

I international sammenhæng kan man f.eks. finde 'Sandtray Therapy', 'World Technique', 'Humanistic Sandplay', 'Ericametoden' blandt flere og altså Sandplay Therapy. Herhjemme bruger vi ofte begrebet Sandplay lidt uspecificeret om terapeutisk arbejde, hvor sandkasser og miniaturer indgår.

Dora Kalff kaldte selv sin metode "Sandplay" efter at have studeret talrige serier af sandkassebilleder. Hun fandt, at alle disse serier hver især afspejlede en udviklingsproces, meget lig dét man finder beskrevet som 'individuationsprocessen' hos C.G. Jung. I individuationsprocessen spiller det ubevidste en overordnet rolle, og handler dybest set om at komme i kontakt med endnu udfoldede potentialer i én selv. Undervejs i denne proces vil indre psykologiske modsætninger og modsætninger mellem indre og ydre liv med tiden klinge af og forenes. Denne fremadskridende proces ses f.eks. under en analyse, når der arbejdes med at bevidstgøre ubevidst materiale gennem drømme, fantasier, aktive imaginationer og kunstnerisk,

kreative udtryk. I Sandplayterapien viste det sig, at den virksomme faktor var leg - legen i sandet, - og heraf altså navnet Sandplay eller Sandspiel som det retteligen startede med at hedde på tysk.¹ Dora Kalff skriver i forordet til bogen "Sandplay Studies, Origins, Theory and Practice" at hun således har navngivet sin metode efter disse iagttagelser, og at Lowenfeld i anerkendelse af dette erklærede sig enig heri.² Margaret Lowenfeld var en af Dora Kalffs betydeligste inspirationskilder, og i den internationale Sandplay verden er der konsensus om, at det er denne metode, udviklet af Dora Kalff, vi refererer til, når der tales om Sandplayterapi.

Efterhånden udvikler praktiserende terapeuter fra andre retninger begreber for alle de andre modaliteter. Check f.eks. nedenstående reference for en beskrivelse af Sandtray Terapi³

Det er vigtigt at understrege, at her ikke er tale om en værdisætning, men blot om en nødvendig skelnen, der vil gøre det lettere for alle at vide, hvad der refereres til, når vi taler sandkasseterapi, - især fordi der faktisk er en række afgørende forskelle mellem de forskellige tilgange.

Dem kommer vi til senere.

Historie og udvikling

Inden da lidt om historisk baggrund og lidt om udviklingen inden for området.

For at forstå den Sandplayterapi vi kender i dag, må vi tilbage i tiden til slutningen af 1920'erne, hvor den britiske børnelæge Margaret Lowenfeld etablerede den første psykologiske klinik for børn i London. Hun var i det hele taget en fremsynet og innovativ kvinde og baserede blandt andet sin praksis på studier af

H.G. Wells, som for sin del lavede intensive beskrivelser af sine drenges leg på gulvet i slutningen af 1800 tallet⁴. Inspireret heraf udstyrede Lowenfeld sin klinik med legetøj og forskelligt materiale, - og opbevarede det hele i det, hun senere kaldte for sin 'Wonder Box'.

Et vendepunkt kom, da hun tilførte to zinkkasser til legerummets inventar, - en med sand og én til vand. Indtil dette tidspunkt havde der ikke været hverken sand eller vand i terapirummet, og legetøjet havde hovedsagelig været brugt på gulvet.⁵ Børnene tog figurer og legetøj med hen i sandkassen, hvor de skabte mini verdner og scener fra deres liv og fantasier. Ofte omtalte de deres sandkreationer som verdener - og de lagde hermed grunden til både metode og navn for dét Margaret Lowenfeld endte med at kalde 'The World Technique'. Hun understregede, at såvel teknikken som navnet på den, i virkeligheden var børnenes egen opfindelse.⁶

Hendes mål var at hjælpe børn med at skabe noget i terapeutiske omgivelser, som kunne stå alene og være uafhængig af bestemte teoridannelser, - og i denne sammenhæng at udvikle en metode, hvorved barnet kunne få mulighed for at udtrykke sine mentale og følelsesmæssige oplevelser direkte. Metoden skulle også give mulighed for en slags journalisering og fastholdelse af arbejdet, sådan at man efterfølgende kunne studere de kreative udtryk.

• ¹ Journal of Sandplay Therapy, volume 15, number 2, 2006

• ² "Sandplay Studies, Origins, Theory and Practice" red. Hill, G. m.fl., C.G. Jung Institute of San Francisco 1981, p. xii

• ³ <https://www.sandtraytherapyinstitute.com/sandtray/sandtray-vs-sandplay-how-they-compare/>

• ⁴ Se H.C.G. Wells "Floor games" x

• ⁵ Friedmann & Mitchell: "Sandplay: Overview over the first Sixty Years", in Sandplay Journal of America 1992 vol 2, p.27-38

• ⁶ Ibid

Noget af dette erfarede Jung allerede i 1937, da han deltog i en konference i Paris, hvor Margaret Lowenfeld præsenterede sit arbejde, og hvor han blev inviteret til at tolke den 'verden', som Lowenfeld havde fremvist i forbindelse med præsentationen af sin nye metode og praksis. Efterfølgende blev Lowenfelds World Technique inspirationskilde for flere fremtrædende klinikere og gav anledning til såvel udvikling af flere kliniske tests og nye terapeutiske metoder, som byggede videre på miniaturer, legetøj og sandkasser.

Her skal blot nævnes 'Erica Metoden', som blev udviklet af den svenske læge Gösta Harding, Charlotte Buhlers 'Worldtest' og de Beaumont & Arthus 's 'Little Village Test' samt Ruth Bowyers arbejde med at udvikle 'The World Technique' til brug for test af døve børns emotionelle trivsel og tilpasning.

Herhjemme kendes både Gerhild von Staabs 'Scenotest' og Erik Eriksons 'Dramatic Production Test' formodentlig (skønt de nok ikke anvendes ret meget nu om dage), - de har begge slående ligheder med Lowenfelds arbejde selvom ingen af de af de tre i starten havde kendskab til hinanden og det udviklingsarbejde, der foregik. Som Lowenfeld ønskede at fritage sin metode for teoretiske forhåndsantagelser har andre måske været tilsvarende optaget af at ideen om legetøj og miniaturer, fordi den forholdsvis nemt ville kunne integreres i allerede eksisterende teoretiske referencerammer.⁷

Dora Maria Kalff (1904-1990) var elev hos Emma Jung og tog i løbet af 50'erne til London for at studere hos Margaret Lowenfeld. C.G. Jung opfordrede hende til at besøge Lowenfeld for at se, om hun kunne få inspiration til sine bestræbelser på at udvikle en tilgang til (jungiansk) terapeutisk arbejde med børn. Den jungianske tradition havde endnu ikke noget tilbud, der kunne imødekomme børns terapeutiske behov, og Dora Kalff var meget optaget af arbejdet med børn, men især af at finde en egnet tilgang, som lå ud over det opdragelsesmæssige eller mere pædagogiske tilsnit.

Inspireret og med en ny retning for sit arbejde udviklede Dora Kalff Sandplayterapien og udvidede gennem årene sin viden og erfaring ikke kun ved sit arbejde med klienter, men også gennem et intensivt studie af tibetansk buddhisme, taoisme og zenbuddhisme. Det påvirkede i høj grad hendes syn på terapien og forfinede hendes måde at være terapeut på.

Hun havde i den sidste lange del af sin karriere en omfattende rejseaktivitet, hvor hun iværksatte undervisning, træning og workshops, og inspirerede store dele af det internationale behandlersamfund til at studere og implementere Sandplayterapien i deres praksis.⁸

Sandplayterapien og terapeutens indstilling.

I Sandplay værkstedet findes to sandkasser i størrelsen 50 x 70 centimeter, den ene med tørt sand, den anden med vådt samt hylder med hundredevis af små figurer og legetøj, der alt sammen har til formål at bidrage til den verden, som skabes i sandkassen af barnet eller den voksne.

• ⁷ ibid

• ⁸ www.isst-society.com

Der foreligger ingen opskrift som klienten skal følge, og det står den enkelte helt frit for at skabe nøjagtig det billede i sandkassen, som vedkommende selv synes giver mening, er sjovt, bevægende eller ikke kan forklares med ord.

Et særligt forhold ved den jungianske Sandplayterapi er, at de talte ord ikke er nødvendige for at den terapeutiske proces kan komme i gang endside gøre sin virkning.

Det er således den enkelte klient der bestemmer, om der skal siges noget om billedet eller ej, - og terapeuten bryder ikke ind undervejs med spørgsmål til betydning af figurerne og tilbyder heller ikke en tolkning af det færdige sandbillede.

Terapeuten tilbyder der imod sit nærvær og sin rummelighed mens klienten arbejder, - terapeuten sørger for at arbejdet kan foregå i stilhed og sørger også for at høre og eventuelt kort svare på, hvad klienten siger, hvis denne taler, men indleder ikke selv en samtale.

Hvis klienten efterfølgende ønsker at fortælle om billedet kan man tage en 'rundtur' i det, hvor klienten bestemmer hvad og hvor meget, der skal fortælles om. Selv hvis klienten vælger at tolke sit arbejde holder terapeuten sig tilbage for ikke at komme til at præge eller definere klient og billede.⁹

Som et nøglebegreb står også udtrykket 'et frit og beskyttet sted' der betegner både relationen mellem terapeut og klient, og klientens anvendelse af sandkasser og miniaturer. Dora Kalff taler om, at det er terapeutens rolle at se klientens udviklingsmuligheder, og som en vogter af en dyrebarbar skal beskytte disse muligheder, mens de er under udvikling.

For klienten repræsenterer terapeuten således både een, der beskytter rummet (dvs. sandplayværkstedet og det mere mentale rum), friheden og på samme tid dén, der sætter

• ⁹ Se. f.eks. "Sandplay - Silent Workshop of the Psyche" af Kay Bradway & Barbara McCoard, Routledge, NY 1997 & 2003

rammerne for legen¹⁰ - med andre ord *"the free and protected space"*.

I stilheden kan klienten få plads til at lade sin indre oplevelsesverden folde sig ud. Her foregår de dybere ubevidste processer, der eventuelt kan erfares som en stemning, et indre billede, en erindring, en følelse og som efterfølgende bevæger klienten til at vælge en eller flere figurer og til at sætte dem bestemte steder i sandkassen. Endnu er det ikke nødvendigvis klart for klienten, hvad symbolet endsig hele billedet udtrykker, og måske kommer det aldrig til at stå knivskarpt frem som det, der bar forandringspotentialt.

Ikke desto mindre vil den voksne klient ofte vide, at dette billede eller dette symbol havde en ganske særlig betydning for helings- og forandringsprocessen, og ofte vil man undervejs høre klienten tale om, at der foregår noget i den indre verden som ikke har ord, men som føles ganske vigtigt og som vækkes ved mødet med sandet og figurerne.

Når symbolet ikke lader sig gribe og omsætte direkte til en ny bevidsthed eller erkendelse, må vi følge processen og acceptere, at vi ikke kan få alt at vide på én gang.

Jung taler om, hvordan symboler og proces henligger i en slags tilstræbelsesværdigt tusmørke, hvor vi til gengæld gives muligheden for at forstå det, der kun dårligt lader sig begribe i bevidsthedens lys. Lisbet Myers Zacho bemærker, at vi for at opnå det, som hun her så poetisk kalder 'tusmørkeforståelsen' må lade sandbillederne tale for sig selv – i stilhed.¹¹

Det er, hvad vi forsøger at værne om. Dette særlige, stemningsfyldte, vidende og for bevidstheden endnu uformulerede sted i sjælens dyb, - ud fra en betragtning om og tro på, at de ressourcer, som findes dér, er en indre realitet, og at de vil formulere sig givet tid og plads og den rette indstilling hos dén, der eventuelt har fået lov at være ved siden af som terapeut.

Vi ved, at det tager tid, og vi ved, at den strøm af psykisk energi, der i denne sammenhæng løber mellem de ubevidste stemninger og den bevidste forholden sig, løber bedst uden verbale input udefra. Vi værner derfor, på klientens vegne, gerne og måske lidt nidkært om billederne, således at dét, som vil formulere sig, kan blive så autentisk som muligt. Sandbilleder omtales også som øjebliksbilleder på en sindsstemning og -tilstand. Vi kalder dem således for sandbilleder.

Det er ikke svært at argumentere for relevansen af en times sjæleplejende fordybelse i egen oplevelsesverden med den fart livet leves for de fleste mennesker i dag, - og det er, hvad sandplay, på linie med andre kreative aktiviteter, blandt andet kan.

Når vi taler om Sandplayterapi som sådan, er det derimod terapeutens tilstedeværelse og indstilling, der er afgørende for, om den transformationsproces, som skal gavne klientens psykologiske trivsel og personlige udvikling, kan udfolde sig.

I dag hviler Sandplayterapien på sine historiske rødder i den tidlige legeterapi, på sin forankring i den analytiske psykologi, og i en filosofisk inspireret tilgang, der tillader os at være optaget af, hvad der sker inde i os og af, hvordan vi er forbundet med andre mennesker og den øvrige verden.

• ¹⁰ Dora Kalff: "Sandplay": A Psychotherapeutic Approach to the Psyche", Temenos Press, USA 2004 p. 7

• ¹¹ Zacho, Lisbet Myers: "Sandkassen – et psykisk værksted", p. 37 i: Skogemann, P. (red): Symbol, Analyse, Virkelighed. Jungiansk teori og praksis i Danmark, Lindhardt & Ringhof, 2001

Sandplayterapien er i tæt samspil med udviklingen i nyere psykologisk forskning og teoridannelse og har blandt andet vist sig anvendelig i krisebehandling af børn i udsatte områder af verden. Det gælder både i socioøkonomisk hårdt belastede områder og i dele af verden, der rammes af naturkatastrofer, hvor metoden anvendes i en modereret form til grupper af børn.¹² Inden for nyere neuropsykologisk forskning er Sandplayterapien anvendt helt traditionelt og med overraskende resultater til patienter med erhvervet hjerneskade, ligesom der ses tilsvarende resultater i forbindelse med misbrugsbehandling¹³

International Society for Sandplay Therapy

Den metode og det teoretiske grundlag, der er beskrevet ovenfor, retter sig således mod en helt bestemt terapeutisk tilgang til arbejdet med sand, vand og figurer. Det er en tilgang der er meget tro mod Dora Kalffs oprindelige tanker og en tilgang, som er inspireret af det omfattende arbejde, der foregår internationalt for at fordybe og vedligeholde metodens relevans og anvendelighed.

For at blive certificeret og optaget i den internationale sammenslutning – ”International Society for Sandplay Therapy” (ISST) kræves et teoretisk studie, supervision og praktisk erfaring, ligesom man selv skal have gennemgået en egenproces i Sandplayterapi.

Pt. er der 13 medlemslande i den internationale forening, men langt flere lande har nationale foreninger. Disse foreninger kan være konstitueret meget forskelligt, - hvoraf nogle arbejder henimod optagelse, andre ønsker af flere grunde at stå udenfor. Da vi i Danmark ikke har en national Sandplayterapi forening med tilknytning til ISST, må de, der ønsker medlemskab, foreløbig arbejde på egen hånd og få status af ’independent router’ og senere opretholde et individuelt medlemskab.

I Dansk Sandplay Institut arbejder vi hen imod en uddannelsesmodel, der forhåbentlig med tiden vil kunne kvalificere den enkelte kursist til optagelse og certificering i ISST, så vi kan understøtte en proces, hvor den enkelte ikke står alene, men kan drage fordel af kollegaer i både ind- og udland. Det har imidlertid lange udsigter, så indtil da arbejder vi på at tilbyde en solid uddannelse på dansk grund.

Nogle overordnede forskelle på Sandplayterapi og andre terapiformer, der anvender figurer og sandkasser.

Forskellene mellem jungiansk Sandplayterapi og andre sandterapi metoder er mange, og i det følgende præsenteres nogle af hovedtrækkene.

I skemaet kan man se et bud på de overordnede forskelle, - det er udarbejdet af Betty Jackson fra den amerikanske Sandplayterapi forening (STA, - Sandplay Therapists America) og medlem af bestyrelsen for ISST. Skemaet bringes her i oversat udgave med tilladelse fra forfatteren.

-
- ¹² Eva Pattis Zoja red: ”Sandplay Therapy in Vulnerable Communities”, Taylor & Francis Ltd, 2011
 - ¹³ Lorraine Freedle at Pacific Quest Inc, Black Sand Neuropsychological Services, Inc., Hawaii.

	Jungiansk Sandplay	Andre former for sandkasse- terapi
Teori	Sandplay har rødder i Jungs analytiske psykologi, hvor man vægter Selvet som den centrale arketype, og hvor både personlige og kollektive dimensioner af det ubevidste anerkendes	Andre sandkasse terapi-former kan have forskellige og/eller eklektiske teoretiske tilgange. Oftest understreges ego-udvikling og sædvanligvis anerkendes kun den personlige del af det ubevidste.
Teknik i praksis	Sandplay praksis er decideret ikke-dirigerende, og hviler på en tillid til psykens indbyggede selvhelende struktur. Tilgangen er signifikant påvirket af Østens filosofi og religion og er baseret på en 'tilladende holdning' og på 'væren' fremfor instruktion og handling	Forskellige retninger kan betyde at der også er forskellige niveauer i forhold til instruktion og forslag til aktivitet.
Tolkning	Direkte tolkning af sandbilledet for klienten, udskydes eller undgås helt for at bevare det spontane og upåvirkede udtryk, idet man ønsker at give plads til en oplevelse med flere værdiladede betydninger fremfor en kognitiv forståelse	Tolkning tidligt i processen accepteres og /eller ønskes generelt
Proces	Fortløbende sandkassebilleder ses at spejle en fremadskridende ubevidst proces, hvor alment accepterede arketyperiske helingsstadier er repræsenteret	Fortløbende sandkassebilleder kan ses som mere konkrete repræsentationer af ydre hændelser
Sandkasser	En rektangulær kasse med målene 72,39 cm lang, 49,53 cm bred og 7,52 cm dyb, hvilket resulterer i et begrænset/omsluttet synsfelt. Det understreges at sandkassen kan ses som en slags hellig grund i symbolsk betydning.	Sandkasser eller beholdere af forskellig form, størrelse og proportioner kan anvendes
Sand og vand	I Sandplay er der en kasse med såvel vådt som tørt sand. Vigtigheden af sand og vand som uomgængelige elementer understreges.	Ikke alle psykoterapeutiske retninger, der bruger figurer inddrager også sand og/eller vand. Når det er tilfældet, understreges både den praktiske og den sensoriske oplevelse.
Figursamling	Figurerne forstås som arketyperiske symboler og er ordnet i generelt anerkendte kategorier. De ses desuden som en refleksion af terapeutens personlighed og valg	I nogle sandkassetraditioner ses figursamlingen som standardiserede sæt. Figurerne forstås ofte mere konkret end symbolsk
Målgruppe	Jungiansk Sandplay forstås som en symbolsk proces, der er egnet for såvel børn, unge som voksne	Generelt ses disse tilgange til sandkasse-arbejdet som en slags legeterapi, der er mest brugbar for børn.

Og – det er naturligvis sådan at ovenstående fremstilling afspejler det jungianske arbejde med sand, vand og figurer og at repræsentanter for andre tilgange muligvis ville vælge at vægte fremstillingen anderledes. Ikke desto mindre kan det, som nævnt ovenfor, tjene til en præcisering af de relativt store forskelle især den praktiske udformning af terapierne.

Eksempelvis kan spørgsmålet om tolkning og den måde, man derfor vælger at tale med forældre om deres børns arbejde i sandkassen på, være vigtigt at formidle. Det skal også understreges, at der findes mange forskellige måder, man kan arbejde med sand, vand og figurer, og at ovenstående model således kun er retningsangivende og ikke på nogen måde gør krav på en eller flere sandheder.

Anvendelse og effekt.

Allerede i 1991 skrev Rie Rogers Mitchell og Harriet Friedmann en bog om sandplayterapiens fortid, nutid og fremtid.¹⁴ De gennemgår en lang række studier, som f.eks. beskæftiger sig med effektmålinger og forskellige anvendelsesområder. De konkluderer – med enkelte forbehold – at Sandplayterapi i jungiansk forstand ser ud til at være særdeles anvendelig til en lang række psykotraumatologiske problemstillinger, og at der gennemgående ses en stor effekt i de refererede undersøgelser.¹⁵

I 2018 er antallet af udgivelser omhandlende Sandplay steget markant ligesom den internationale population af terapeuter, der tilbyder Sandplay, er vokset tilsvarende. Flere nationale sandplayterapiforeninger har deres eget tidsskrift, hvori medlemmers artikler publiceres, og hvor man også præsenterer projekter og forskning fra andre lande.

Generelt kan man konstatere at opmærksomheden på emnet er stærkt stigende og som et lille kuriosum gav en googlesøgning på 'jungian sandplay therapy' 268.000 hits en stille aften i april, mens alene ordet 'sandplay' gav 1.880.000 resultater. Helt uden dækning for indholdet og de tusindvis af andre sammenhænge ordet kan indgå i, men trods alt tankevækkende.

I udlandet forskes flittigt i Sandplayterapiens mange anvendelsesmuligheder og i, via stramt strukturerede undersøgelsesdesign, at dokumentere den effekt praktikere erfarer i deres daglige arbejde med klienter i Sandplayterapi. Her skal blot nævnes nogle stykker til inspiration, ligesom vi gør opmærksom på, at der ikke er foretaget en kildekritisk læsning fra vores side.

En række koreanske studier viser effekten af Sandplayterapi ved så forskellige forhold som, depression og ADHD blandt andet ved brug af traditionel kvantitativ tilgang og ved målinger af blodets cortisolindhold (stress hormon/enzym).¹⁶

Ligeledes ses et studie fra Iran, hvor man har undersøgt den kognitive udvikling hos mentalt retarderede skolebørn, når Sandplayterapi gives som tilbud over en periode.¹⁷

• ¹⁴ Friedman & Mitchell: Sandplay: Past present and future, Routledge, London & New York 2006

• ¹⁵ Ibid p. 87 ff.

• ¹⁶ <http://e-jsst.org/upload/jsst-3-31.pdf>

• ¹⁷ <http://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=430563>

Et studie fra New Mexico beskæftiger sig med effekten af Sandplayterapi hos voksne med erhvervet hjerneskade, og viser at deltagerne gennem arbejdet i sandkassen udtrykte sig på måder der hidtil havde været utilgængelig for dem verbalt.¹⁸

I et studie fra Buffalo USA, har man undersøgt om der er forskel på de sandplay billeder børn fra hhv. en kontrolgruppe (26 deltagere) og en tilsvarende gruppe børn under følelsesmæssig stress lavede. Undersøgelsens mål var at blive klogere på, om indhold, tema og tilgangen til sandkassarbejdet var anderledes hos følelsesmæssigt belastede børn end hos kontrolgruppen. Undersøgelsen konkluderer, at det faktisk forholder sig sådan, at der er markante forskelle. Foruden den terapeutiske effekt bruges Sandplayterapien her også som et test- og screeningsredskab.¹⁹ Det er et stadigt og tilbagevendende diskussionsemne blandt sandplayterapeuter, hvorvidt sandkassen skal reserveres til terapeutisk arbejde eller om de diagnostiske anvendelsesmuligheder bør have en mere fremtrædende plads.

Samtlige studier viser positiv effekt på de anvendte parametre for måling.

Nævnes skal også Grace Hongs studie af amerikanske og taiwanske sandplayforløb udgivet som bog med titlen "Sandplaytherapy - Research and practice" Bogen giver en grundig indføring i såvel forskningsdesign som resultater, hvor blandt andet Rorschach testning indgår som et element af dokumentationen for effekt.²⁰

Hvis man ønsker at følge med i tendenserne internationalt, kan man fordel orientere sig i det halvårslige nyhedsbrev som udsendes af ISST. Her rapporteres der bl.a. fra de forskellige medlemslande og deres aktuelle aktiviteter.²¹

Man kan også holde sig orienteret ved at abonnere på Sandplay Journal of America, der meget fint afspejler tendenser og aktuelle diskussioner inden for området.²² Er man mere til tysksproget læsning vil det fælles tysk/schweiziske tidsskrift Sandspiel-Therapie måske være en mulighed²³.

Hvis du har spørgsmål, er du meget velkommen til at skrive eller ringe til os.

Artiklen kan frit citeres med behørig kildeangivelse.

-
- ¹⁸ Freedle, Lorraine: "Sandplay therapy with traumatic brain injured adults: An exploratory qualitative study". Santa Fe, New Mexico, se artikel i: Journal of Sandplay Therapy vol. 16 #2, 2007
 - ¹⁹ V. Ruth Zinni, Differential aspects of sandplay with 10- and 11-year-old children, Elsevier Science Ltd 1997
 - ²⁰ Grace Hong: Sandplaytherapy - Research and practice, Routledge 2011
 - ²¹ <https://www.isst-society.com>
 - ²² <https://www.sandplay.org>
 - ²³ <http://www.sgsst.ch>